

HIEROS GAMOS – ŚWIĘTE WESELE. BIBLIA HEBRAJSKA W PRZEKŁADZIE MARTINA BUBERA I FRANZA ROSENZWEIGA (ZE SZCZEGÓLNYM UWZGLĘDNIENIEM POETYKI PRZEKŁADU ROSENZWEIGA)

Abstract

Hieros Gamos – Sacred Marriage. The Hebrew Bible Translated by Martin Buber and Franz Rosenzweig (with a Special Focus on Rosenzweig’s Poetics of Translation)

Martin Buber and Franz Rosenzweig’s German translation of the Bible is doubtlessly a masterpiece; however, as it reveals its artistic qualities only to those who do not search for them, its beauty may be compared to the elegance of a mathematical proof. The article analyses Buber and Rosenzweig’s cooperative rendition of the Bible (first edited in 1926) against the Jewish tradition of translation, focusing on Franz Rosenzweig, since this Jewish theologian and translator (1886–1929) is less known in Poland than the philosopher Martin Buber. First, the article describes Rosenzweig’s thought as rooted in the Jewish hermeneutic tradition, with its essential notions like midrash, and discusses his contribution to the development and systematization of that tradition. Next, it presents Rosenzweig’s translatory work as well as the principles of Buber and Rosenzweig’s Bible translation (literalness, foreignness, renewal and repetition). In the second part, several translation problems, e.g. proper names and neologisms, are examined comparatively, i.e. selected passages of the Book of Genesis or Exodus taken from Buber and Rosenzweig’s rendering are set against the Luther Bible and the Polish Biblia Tysiąclecia. The analysis highlights Rosenzweig’s contribution to the new German Bible. The article closes with some comments on the reception of the new Bible in Germany, particularly in the interwar period.

Key words: Bible translation, translation in the hermeneutic tradition of Judaism, Martin Buber and Franz Rosenzweig as translators, Luther Bible, word-for-word translation

Słowa kluczowe: przekład Biblii, przekład w hermeneutycznej tradycji judaizmu, Biblia w przekładzie Martina Bubera i Franza Rosenzweiga, Biblia Lutera, przekład dosłowny

Wprowadzenie

Niewątpliwie przekład Biblii hebrajskiej dokonany przez Martina Bubera (1878–1965) i Franza Rosenzweiga (1886–1929), charakteryzujący się obsesyjną wręcz dążnością do wierności oryginałowi hebrajskiemu, zasługuje na miano arcydzieła. Jest to jednak arcydzieło przewrotne, niedające się opisać za pomocą tradycyjnych kategorii estetycznych i stawiające niejednego krytyka przekładu przed zupełnie nowym wyzwaniem. Bo jakże opisać przekład, który swój artyzm objawia tylko temu, kto nie szuka w nim dzieła sztuki, lub – posługując się celnym porównaniem Rosenzweiga – którego piękno da się porównać tylko z elegancją dowodu matematycznego? Celem tego szkicu jest charakterystyka Biblii hebrajskiej w niemieckim przekładzie Bubera i Rosenzweiga oraz szczegółowa analiza warsztatu tłumacza na przykładzie kilku problemów translatorskich. Na początek przedstawione zostaną wybrane elementy żydowskiej tradycji hermeneutycznej, w której zakorzenione jest tłumaczenie Bubera i Rosenzweiga, będące niejako jej rezultatem. Punktem odniesienia będą pisma Franza Rosenzweiga – myśliciela i filozofa mniej znanego w Polsce niż Martin Buber – który pozostawił po sobie nie tylko wybitne przekłady, lecz także oryginalną i, niestety, właściwie zapomnianą już dziś teorię przekładu. Krótka rekonstrukcja tej teorii, organicznie zespolonej z rozważaniami Rosenzweiga na temat języka i mowy, pozwoli zrozumieć niektóre kontrowersyjne decyzje w samym przekładzie Biblii hebrajskiej, gdzie myśl teoretyczna bezpośrednio przekłada się na konkretne rozwiązania translatorskie. Właśnie w tym ścisłym zespoleniu teorii z praktyką należałoby szukać odpowiedzi na pytanie, dlaczego wielokrotnie rewidowany i wznawiany przekład Bubera i Rosenzweiga uznawany jest do dziś za rewolucyjny¹.

¹ Szkic stanowi rozszerzoną i częściowo zmienioną wersję artykułu *Przekład w świetle tradycji żydowskiej. Franz Rosenzweig jako współtłumacz Biblii*, w: *Językowy obraz świata w oryginale i przekładzie*, red. A. Szczęsny, K. Hejwowski, Siedlce: ZUP SPRINT 2007, s. 205–222.